

LITTERATUREN

En svensk digterkritiker

Når danske læsere har følt sig bestyrtede over Gunnar Ekelöfs modernistiske lyrik, vil det give dem dejlig afbalancering at gøre sig bekendt med hans klare, skarpe essays

Af Emil Frederiksen

GUNNAR EKELÖF: *Blandade kort*. (160 s., 11,50 sv. kr. Aldus/Bonniers).

EN gang fuldt ud fra dansk side og en anden gang med dansk deltagelse har Gunnar Ekelöf fået bekræftet, at han regnes for at

være førstemand blandt de modernistiske lyrikere i Norden. I 1964 tildelte Det danske Akademi ham sin store hædersgave. Det skete naturligvis væsentlig på initiativ af vore poetiske akademikere, og Tom Kristensen holdt en tale ved overrækkelsen, men også med kraftig tilslutning af sprogforske-

Gunnar Ekelöf

ren Paul Diderichsen — han var tiltrukket af det store indslag af lærdom i Ekelöfs lyrik (man må være en stiv latinere og godt hjemme i græsk for at have fuldt udbytte af f. eks. digtrækken »Mölna-Elegi«), og navnlig interesserede han sig for Ekelöfs prosa. Og i 1966 tildelte Nordisk Råd ham sin litteraturpris for digtsamlingen »Diwan över fursten av Emgión« — for at forstå den må man vide ikke så lidt om kulturen i det byzantinske kejserrige omkring år 1100.

En svensk digterkritiker

Hvad der interesserede Paul Diderichsen var forholdet mellem dunkelheden i Ekelöfs meget omskiftelige sprogkunst og klarheden i hans essayistiske prosa. Man møder her noget lignende som hos forskellige andre store modernister, især T. S. Eliot. Og ligesom den franske symbolisme i sin tid viste sig at rumme et skjult element af dragelse til »klassisk« afklaring, således synes modernismen at være på vej til en forenkling — men også en styrket, effektiv forfinelse — både i sin lyriske udfoldelse, og når den arbejder med prosaens kunst; den er i virkeligheden meget vanskeligere for en ny stilretnings dyrkere, end de selv tror — og i reglen løses prosaens problemer på sådanne måder, at det almindelige publikum føler en vis imødekommethed fra skribenternes side.

IND imellem sine talrige digtsamlinger — han debuterede for så længe siden som i 1932, og et par af dem har han senere kasseret — har Gunnar Ekelöf udgivet nogle essayssamlinger, »småprosa« kvalificerer han en af dem til at være. To af disse bøger har ordet »flykt« i deres titel; han blues ikke over at indrømme sin trang til at »flygte fra livet«, og det skal ellers efter rigtigt moderne menneskers mening være slemt og foragteligt — hans brug af sin lærdom er rimeligvis en af hans former for »livsflugt«. Mange af hans essays er selvbiografiske, og som det så tit sker i denne genre, danner de en ejendommelig blanding af fortællende og betragtede overvejelser, på én gang udadvendte og børende indad og nedad i sindet. Dette præger den samling af prosastykker, vi har i dansk oversættelse i Jacob Paludans kulturbibliotek under titlen »Lyngkviesten«; den udkom for en 6-7 år siden.

Af en anden art er de essays, han udgav i 1957 og kaldte »Blandade kort«; de er netop nu kommet på ny i den faglige serie »Aldusböcker« — svarer til vore »Uglebøger« — og er til en over-

kommelig pris i eksistensfordyrelsens Danmark. Bogen indeholder ganske vist to stykker om ham selv; det ene hedder »Från en lyrikers verkstad« — her har han den sætning: »At kunne håndtere rigtigt med ordene kræver en apotekermæssig evne til at afveje dem.« Det andet er karakteristisk nok bogens længste stykke og hedder »Självsyn« — her har han den allerede berømte udtalelse, at hvis et menneskes personlighed gennemgår en såkaldt udvikling, så består denne i, at man genkender sig selv i de afskyninger af lys, som både det gamle og det ny i samtiden kaster over vedkommendes jeg. Han sætter altså den brede »samtids«-følelse, hvori også fortid er indeholdt, op imod den snævre »generations«-følelse.

Det er også i »Självsyn«, han tager afstand fra tre af sine tidligste digtsamlinger. Den af dem, der hedder »Sorgen och stjärnan« fra 1936, fandt mange af hans læsere meget betegnende for ham, og den udløste dengang vitterligt meget betydningsfulde følelser hos svensk ungdom ved at skildre en kamp for at opleve ensomhed til bunds og derved nå til at sprænge isolationen. Den var tidstypisk i 1936, da de skræmmende signaler fra Europa endnu kun så småt var ved at gå de unge i blodet. Men nu, mange år senere, fornægter Ekelöf den og erklærer, at den aldrig må udkomme igen i hans levetid. Det har ikke hindret, at den netop regnes for en af hans vigtigste bøger, udtryk for vågnende virkelighedsfølelse og natursans. Vi danske har jo i Johannes V. Jensens første bøger et eksempel på, hvor lidt effektiv, tværtimod meget æggende en digters fordømmelse af sine egne værker kan virke.

★

MEN der er i »Blandade kort« og så en anden slags tilbageblik og dermed sammenhængende selvdom. To stykker fortæller om Gunnar Ekelöfs deltagelse i den surrealistiske bevægelse. Han karakteriserer den meget hårdt, men lærerigt som et forsøg på, især fra André Bretons side, at oprette et diktatur i digtningens og kunstens verden. Han hævder, at fordringsfuldhed og stærke domme og monopolkrav var den egentlige kraft i bevægelsen. Den var dogmatisk straks til at begynde med og afslørede tidligt »en surrealistisk akademisme af den knokkelhårdeste slags«. Han antyder, at der var førerdyrkelse i den, og han viger ikke tilbage for ord som disse: »Dæmoniske personer synes at spille en afgørende rolle i vore dages kæmpende anskuelser, og Breton er en af dem, selv om hans betydning

for det hele vil blive bedømt af fremtiden som ringe.« Han søger også at etablere en positiv opgørelse, men det bliver kun til grumme lidt, nærmest dette, at surrealismen har samvirket med dybdepsykologien for at fremdrage »det natlige, abnorma, förvridna« og kaste lys over »försummade sidor av det mänskliga«. Det er dette, modernismen i Danmark endnu er i fuld gang med.

Han har også en lille, skarp skilddring af »konkretismen« i dens første begyndelse, ikke den litterære, men den i malerkunsten. I efteråret 1929 var han med til at stifte den, og »jeg husker afstemninger om, hvilke former og farver man kunde regne for at være tilfældige, og eventuelle nye ansøgere om adgang havde at rette sig derefter«. Skildringen ender med kort at meddele, hvorledes nogle af stifterne er blevet naturalistiske kunstprofessorer i Amerika.

DER er imidlertid mange andre og helt anderledes skildringer i »Blandade kort«. Hvis nogen har brug for at genopfriske Karin Boyes roman »Kallocain«, er Ekelöfs essay om den noget af det i al korthed skarpsindigste og mest varmefølte, man kan bruge dertil. Navnlig viser han sans for kvindelighedens frodige og smertelige indslag i romanen. Han giver sig også i kast med alle kritikeres store problem: hvad er det banale egentlig for noget, og hvorpå beror dets tryllemagt? Det gælder om, siger han, at afsky den, men tillige undgå at undervurdere den.

De to nobelpristagere, André Gide og William Faulkner, tager han også stilling til. Den ene forklarer han som en skuespiller, der hele sit liv spillede sig selv i forskellige roller. Den anden sætter han med underfundige vendinger i relation til det gamle og det ny Rusland, og han viser sig skeptisk over for rigtigheden af Faulkners billede af Amerika.

AT bogen hedder »Blandade kort« bekræftes endelig af en række fine skildringer fra Sydfrankrig og Italien — rent vidunderligt er, hvad han siger om hulemalerierne i Lascaux og deres dynamiske samspil med uregelmæssighederne i grotternes vægge. Og om rådhuspladsen med Torre del Mangia i Siena har han den fabelagtig rammende sætning: »Dette at pladsen skrånar og det slanke tårn står lige gør et ikke mindre svimlende indtryk, end hvis pladsen havde været plan, og tårnet hældede«.

Han er en digterkritiker med rene, stærke øjne.